

2. История семинарии // Одесская духовная семинария. Официальный сайт. Электронный ресурс // <http://seminariya.od.ua/istorija-seminarii/> (дата обращения 17.04.2019)
3. Николаиди А., прот. Бузько Ю.И. Одесская Духовная Семинария. 1838-2013. С. 40.
4. Протокол № 2 Заседания Педагогического Совета Одесских пастырско-богословских курсов от 30 августа 1946 года. Архив Одесской духовной семинарии.
5. Краченко А., прот. Близкие воспоминания. Электронный ресурс // <http://www.odseminary.orthodox.ru/magazine/12/Kravchenko.htm> (дата обращения 20.04.2019)
6. Протокол № 1 Заседания Педагогического Совета Одесских пастырско-богословских курсов от 17 августа 1949 года. Архив Одесской духовной семинарии.
7. Протокол № 18 Заседания Педагогического Совета Одесской духовной семинарии от 23 июня 1955 года. Архив Одесской духовной семинарии.
8. Годовой отчет за 1959-1960 учебный год по Одесской Духовной семинарии. Архив Одесской духовной семинарии. Ф. № 15.
9. Годовой отчет за 1970-1971 учебный год по Одесской Духовной семинарии. Архив Одесской духовной семинарии. Ф. № 35.
10. Годовой отчет за 1977-1978 учебный год по Одесской Духовной семинарии. Архив Одесской духовной семинарии. Ф. № 47.
11. Годовой отчет за 1979-1980 учебный год по Одесской Духовной семинарии. Архив Одесской духовной семинарии. Ф. № 51.
12. Николаиди А., диак. Дорогие сердцу имена // Андреевский вестник. Пастырско-богословский журнал Одесской духовной семинарии. № 12, 2005. С. 66.

Ключові слова: Одеська духовна семінарія, Церковне право, особливості викладання богословських наук в радянській Україні.

Ключевые слова: Одесская духовная семинария, Церковное право, особенности преподавания богословских наук в советской Украине.

Key words: Odessa Theological Seminary, Church Law, especially the teaching of theological sciences in Soviet Ukraine.

КОЗЛАНЮК ВАДИМ КОСТЯНТИНОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри історії держави і права

«ОБРАЖЕНИЕ МАЕСТАТУ И ЗРАДА РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ» ЯК ДЕРЖАВНИЙ ЗЛОЧИН ЗА НОРМАМИ СТАТУТІВ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО

Статут 1529 р. знає лише один вид «ображення маєстату» втеча до ворожої землі («зражене маєстату господарского, а то вѣтомъ, хто бы до земли неприятельское втекъ») [1, с. 78]. В Статутах 1566 р. та 1588 р.

більш повно описується склад цього злочину: вказується мета, що додає злочинний характер діянню. Втечі з батьківщини із зрадницькими цілями («хто бы кольвекъ с подданныхъ нашихъ утекль с панства нашего до земли неприятельское умысломъ злымъ, на зраду а ку шкоденамъ, господару и речи посполитой...») [3, с. 189] протиставляється в Статутах 1566 р. та 1588 р. дозволене залишення батьківщини («ести бы хто зъ якои пригоды припалое, кромъ ображенья маестату нашего и зрады речи посполитое зъехал до земли якого суседа нашего выймуочи землю неприятельскую») [3, с. 190].

Зрадницька втеча з батьківщини у всіх Статутах передбачає позбавлення честі та конфіскацію майна. У випадку піймання втікач підлягає смертній карі, але майно повертається його дітям.

У Статутах 1566 р. та 1588 р. в артикулі, що має назву «ображеньемаестату нашего господарского, въчемъ се розументимаеъ и яко за то карати», передбачено наступні найважливіші політичні (державні) злочини:

а) Образа величності господарської («ображень емаестату»). Склад цього злочину описано в Статуті 1566 р. наступним чином: «коли бы хто змову, сникненъе або бунтъ учинилъ на здоровье нашего сподарское, хотя бы панъ Богъ уховаль, ижъ бы оная змова не была учинкомъ пополнае» [7, с. 162]. Безпосереднім об'єктом злочинного посягання виступає здоров'я правлячого государя. Для визнання діяння злочином достатньо здійснити приготувальні дії («заговоръ»), які вказують на злочинний умисел.

б) Верховна зрада. Дві постанови Статуту відносяться до верховної зради:

– «Кгды бы хто бунтоваль покой посполитый в зрушаючи против насъ господа абы ку шкоде речи посполитой» [6, с. 4]. В даному випадку злочин полягає у повстанні проти короля та уряду, а наслідком повстання є порушення спокою в державі;

– «...Абы по зейшстью з сего света нашомъ господарскомъ, также и потомковъ нашихъ королей польскихъ и великихъ князей Литовскихъ, хочечи хто осестин и опановати тое панство великое князство, и господаремъ на немъ быти и войскъ людъ служебный збираль выводиль» [6, с. 5]. Злочинний намір направлений на захоплення верховної влади. Об'єктивна сторона злочину виражена у формі зовнішніх дій (збирання військової сили), які мають злочинний умисел. Законодавець в цьому випадку передбачає злочинне посягання усунути короля польського від престолу Великого князівства Литовського. Як відомо, в силу унії Польщі та Литви король польський був також і Великим князем Литовським.

в) Між вказаними положеннями про верховну зраду міститься постановою про порушення фінансових прав держави: «мынцу безъ воли наше билъ» [5, с. 111]. Момент, що визначає злочин, виражений у словах «безъ воли наше». Злочин полягає у самовільному привласненні монопольного права верховної влади карбувати та пускати в обіг монету. У Статуті 1566 р. вказана ще одна ознака – «явне»; тобто злочи-

нець не приховував свою діяльність. Слід погодитися з І.А. Малиновським, що можливість явного привласнення приватною особою прав, які належать верховній владі, вказує на слабкість самої держави та її уряду [7, с. 167]. Крім того вказівку на слабкість урядової влади можна знайти й в інших артикулах зокрема Статуту 1588 р. Так, це безсилля влади досить чітко виражене в наступному положенні арт. 40 розд. XI Статуту 1588 р.: «...хто, будучи о похвалку на пожогу або на здоровьевчиненую-позвань, а ку праву безъпричинъправныхъ не сталъ, або ставши передъврядомъ и по доводе на неготовое похвалки а поруки по себе не даючи и до везеньяити не хотель и в томъсаврядупротивиль и послушень не былъ, а былъбытакъможнымъ, же бы его врьдъ до везенья примусити не могъ» [7, с. 167]. При цьому термін «явне» виділяє саме ту категорію злочинів, які відносяться до політичних (державних), та відмежовує їх від таємної підробки монет, як злочину проти монетної регалії.

г) Земська зрада («зрада»). Крім втечі до ворожої землі, Статути 1566 р. та 1588 р. знають наступні види земської зради:

- зносини з ворогами. «Хто бы тежъ з неприятелями нашими порозумишь емель, листы до нихъ або послы радечи противъ намъ господару и речи посполитой, або остерегаючи слалъ, тымъ неприятелем якую помочъ давалъ» [2, с. 63]. Отже, зносини з ворогом складали зраду, якщо вони здійснювалися з метою сприяння певним негативним діям з боку ворожої держави проти Великого князівства Литовського або з метою застереження ворогів в разі яких-небудь дій з боку Великого князівства Литовського (повідомлення державних таємниць).

- здача фортеці ворогу. «Хто бы теж замокъ нашъ неприятелю зрадою подаль, кроме причины голоду кгвалтовного» [2, с. 65]. Для визнання цього діяння зчином необхідною умовою була зрадницька мета, «зрада». Відповідно, всі інші випадки здачі фортеці ворогу не складали злочину. Статут 1566 р. вказує лише на одну умову, за якої здача фортеці ворогу не є діянням злочинним – на крайню необхідність.

- приведення до країни ворожих військ. «Хто бы тежъ люди неприятельскиеив панство нашо великое князство Литовское зрадливепривель» [2, с. 66]. Як і в попередньому складі, для визнання діяння зчином необхідною умовою є зрадницька мета («зрадливе»).

Говорячи про покарання за вчинення цих злочинів, можна відмітити, що всі вони караються позбавленням честі, смертною карою та конфіскацією майна.

Таким чином, можна виділити певні характерні риси, які є загальними для всіх розглянутих вище державних злочинів:

- 1) Об'єктом злочинного посягання є основні права держави на недоторканність існуючого політичного ладу і на цілісність державної території; недоторканність політичного ладу тісно пов'язана з особою правлячого государя; тому, іншим об'єктом політичних (державних) злочинів є здоров'я правлячого государя.

- 2) З точки зору злочинного діяння для деяких політичних (державних) злочинів достатньо виявлення злочинної волі в якихось підготовчих діях; деякі з цих злочинів тільки на ступені приготування вважа-

ються злочинами і можуть спричинити за собою кримінальне покарання; таким є намір захопити верховну владу, виявлений на етапі збирання збройної сили: злочинний намір здійснено, колишній злочинець, а нині узурпатор влади, не підлягає дії кримінального правосуддя.

3) Крім самого злочинця, особистим покаранням – смертній карі та позбавленню честі – піддаються і його повнолітні сини, які знали про злочинні задуми батька і не донесли про них; тяжкість майнового покарання лягає на всю сім'ю, тому що конфіскується все майно злочинця (маєтки родові, вислужені і набуті).

4) Суд про «ображеньемаєстату» відбувається «на сойме великому валномъ» та здійснюється королем «с паны радами великого князства Литовского» [7, с. 170].

5) Справедливе донесення про підготовку до державного злочину заохочується та нагороджується.

Також до політичних (державних) злочинів, а саме до земської зради, можна віднести злочин, передбачений в III розділі Статуту 1566 р. та 1588 р.: «вывоженъе приправъ военныхъ и всякого железа до земли не приятельское» [7, с. 170]. Отже, арт. 41 даного розділу встановлює заборону на вивезення до інших країн військового обладнання, зброї і всього того, що може посилити ворога.

Список використаної літератури:

1. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.) / І. Й. Бойко. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2013. – 408 с.
2. Борисенко С.Г. Звичаєве право Литовсько-руської держави. Загальна характеристика / С.Г. Борисенко // Праці Комісії для виучування звичаєвого права України. – Вип. 3. – К., 1928. – С. 63–67.
3. Ващук Д. Вплив обласних привілеїв Київщини та Волині на формування Першого литовського статуту / Д. Ващук // Україна в Центрально-Східній Європі. – 2004. – № 4 – С. 189–190.
4. Демченко Г. Наказаніє по Литовскому статуту въ его трехъредакціяхъ (1529, 1566, 1588 гг.) / Демченко Г. – К., 1894. – 273 с.
5. Єпур М.В. Еволюція інституту покарання на українських землях Великого князівства Литовського : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / М.В. Єпур. – Одеса, 2012. – 233 с.
6. Жук В.В. Литовские Статуты как памятники украинского законодательства / В.В. Жук // Становлення правової держави в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення правового регулювання. – 2001. – Вип. 4. – С. 4–8.
7. Малиновский И.А. Учение о преступлении по Литовскому Статуту / И.А. Малиновский– К., 1894. – 227 с.

Ключові слова: державні злочини, державна зрада, Статути Великого князівства Литовського.

Ключевые слова: государственные преступления, государственная измена, Статуты Великого княжества Литовского.

Key words: statecrimes, treason, The Statutes of the Grand Duchy of Lithuania.